

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Waarden en wetenschap

Blom, H.W.

Citation

Blom, H. W. (1976). Boekbespreking van: Waarden en wetenschap. *Acta Politica*, 11: 1976(1), 127-129.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451653>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451653>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

menhangen tussen ontwikkelingen in de LKP en die in het sociale en politieke bestel duidelijk.

Vraagtekens moeten evenwel gezet worden bij de beoordeling van bepaalde ontwikkelingen en gebeurtenissen. Het klinkt soms te mooi om waar te kunnen zijn. Behalve het reeds eerder gegeven signalement van de partij (citaat p. 9) klinken veel andere formuleringen overdreven in de oren. Zo bijvoorbeeld deze typering van haar effectiviteit: 'The result is an adaptive interaction between modernity and tradition that fuses parochial and universal elements' (p. 11). Sommige passages kunnen, bij gebrek aan bewijs, niet overtuigen. Dit geldt vooral voor de beschouwingen over de sociale vooruitstrevendheid van de LKP-leiders (hoofdstuk 9). Wij hadden ook meer gegevens willen hebben over één van Entelis' slotconclusies: 'An . . . important dimension of the party's ability to survive has been the quality and character of its leadership . . . the Kata'ib has had the good fortune of being directed by sincere, dedicated, and, for the most part, honest men' (p. 214).

U. Rosenthal

P. Kloos, **Het Indianenprobleem in Zuid-Amerika**, Assen (Van Gorcum), 1974, -114 p., f 16,25

In de serie *Terreinverkenningen in de Culturele Antropologie*, waarvan dit boekje deel uitmaakt, verscheen eerder H. J. M. Claessen's *Politieke Antropologie*, dat aanzienlijk dichter stond bij de belangstellingssfeer van de lezers van dit tijdschrift. Het boekje dat nu onder de signatuur van P. Kloos verschijnt staat daarentegen geheel en al aan de marge van het terrein van de vakpoliticoog. Sterker nog, als de schrijver zelf zijn produkt bestempelt als 'een vereenvoudiging van de werkelijkheid vergelijkbaar met een kaart van 1 : 1.000.000', moet men aannemen — en in elk geval hopen — dat er geen wetenschappelijke pretentie in het geding is geweest.

Dat neemt niet weg dat het eigenlijk best een leesbaar boekje is geworden, met een vlot geschreven informatie over de verdrukkingen van de indianen in Brazilië, Paraguay, Suriname en Columbia. Men kan natuurlijk zeer serieuze bezwaren inbrengen tegen het feit dat het tijdsperspectief volkomen zoek is: als alles wat zich heeft afgespeeld vóór de twintigste eeuw — in enkele bladzijden wordt weggeschreven, rukt men het indianenprobleem — elk probleem in feite — uit zijn historisch verband, en maakt men bij voorbaat een evenwichtig oordeel onmogelijk anders dan op een wit-zwart basis. Daardoor komen sommige opmerkingen (over de uitdrijving van de Jezuiëten uit Paraguay in 1767 (p. 52), over de val van Allende (p. 36), over de handelsrelaties van de EEG (p. 37) ook helemaal in de lucht te hangen. De potentiële lezer is natuurlijk vrij om van deze bezwaren af te zien. In dat geval zie ik geen reden waarom dit boekje, dat het voordeel heeft slechts 114 pagina's dun te zijn, niet positief gewaardeerd zou kunnen worden.

Arnold van Niekerk

Waarden en wetenschap. Polemische opstellen over de plaats van het waardeoordeel in de sociale wetenschappen. Onder redactie van T. de Boer en A. J. F. Köbben. Bilthoven (Ambo) 1974, -339 p. (met bibliografie), f 20,—

Deze bundel bevat 27 artikelen, waarvan tweederde min of meer gewijzigde versies zijn van eerder verschenen tijdschriftpublicaties. Deze bijdragen zijn georganiseerd rondom een aantal sociale wetenschappen (antropologie, sociologie, psychologie, geschiedwetenschap en agologie), in het merendeel van de gevallen betreft het telkens een centraal artikel met enkele reacties.

De politicologie komt zeer ten dele, maar in briljant proza aan de orde in de VN-stukken die Renate Rubinstein schreef over de zaak Tanter. De economie ontbreekt. In de diverse publiciteitsmedia is al enige aandacht aan de bundel besteedt, en ik kan me hier beperken tot twee thema's: de aard en achtergrond van de polemieken, en de relevantie voor de politicologie.

Brands merkt in zijn reactie op Von der Dunk over waardeoordelen in de geschiedwetenschap terecht op dat 'de strijd over waardeoordelen . . . aan het begin van onze eeuw zijn hoogtepunt in Duitsland (bereikte) . . . Men kan voorts nog wijzen op de nieuwigheid van de Duitse nationale staat, waarbinnen zo weinig historische, traditionele sociaal-politieke en andere praktische vanzelfsprekendheden te vinden waren, veel minder in ieder geval dan bijvoorbeeld in Engeland waar scepticisme en relativisme zelden als zo afgrondelijk ervaren zijn. Het was in Duitsland vooral de individualistische cultuur der 'Innerlichkeit', zo wijd verbreid onder het politiek gefrustreerde 'Bildungsbürgertum', waardoor velen onder deze crisis zo zwaar gebukt gingen, zeker na 1918 toen het rijk ineenstortte (p. 223).

De verschillende bijdragen kan men zien als reacties op de onderscheiden elementen van de door Brands beschreven gemoeds- of cultuurgesteldheid. Er zijn de reacties op de politieke frustratie variërend van de pragmatische Köbben en Lammers tot en met de neo-dialectische Nijk.

Reacties op het scepticisme en relativisme zijn er door de inventariserende Duintjer, via de 'empirisme-plus' methodologie van De Boer tot en met de kritisch-emancipatoire conclusies van Schreurs.

Als een rode draad door alle beschouwingen loopt het Sein-Sollen onderscheid. Sommigen gebruiken het als argument tegen (andere dan methodologische) waardeoordelen in de wetenschapsbeoefening (Duintjer, Köbben). Anderen gebruiken het — onder verwijzing naar de ontoereikendheid van een zuiver empirische verantwoording van wetenschapsbeoefening — als argument vóór waardeoordelen in de wetenschap: wetenschap kan zich niet uitsluitend in de Sein-sfeer ophouden, er is een normatieve oriëntatie nodig van begin tot eind. Nijk denkt hierbij aan een dialectische inbreng van de praxis, Schreurs aan transcendentie.

Het bezwaar van de selectie wat betreft de meer theoretische uiteenzettingen is dat er van een gestructureerde discussie tussen de verschillende standpunten eigenlijk geen sprake is. Bovendien zijn de theoretische bijdragen — met uitzondering van het artikel van Duintjer dat in 1969 al in het *Algemene Nederlandse Tijdschrift voor Filosofie* verschenen is — geen van alle zo erg briljante uitwerkingen van een bepaald standpunt.

Een van de redenen hiervoor is dat er wat teveel 'gefilosofeerd' wordt. Aan de hand van het Sein-Sollen onderscheid is dat nader toe te lichten.

De opvatting dat uit zijns-uitspraken geen behorens-uitspraken zijn af te leiden,

noch vice-versa, is zeer plausibel. De interessante problemen ontstaan wanneer men deze opvatting nader inhoud tracht te geven, in het algemeen en in deze bundel in het bijzonder, in het kader van wetenschap.

Eén benadering is dit in traditioneel kentheoretische termen te doen aan de hand van het paar 'handelend subject- zijnd object' met alle moeilijkheden vandien als men probeert tot een verantwoording van wetenschappelijke kennis en de ontwikkeling van wetenschappelijke kennis te komen. Door een beroep op de dialectische samenhang van subject en object schuift men veel problemen onder tafel, waarin dan ook de aantrekkelijkheid van zo'n standpunt is gelegen.

Een tweede benadering is twee onderscheiden activiteiten tot uitgangspunt te nemen: wetenschap beoefenen en ethiek of politiek beoefenen.

Dat deze activiteiten niet los van elkaar staan is een wetenschaps-sociologisch truïsme. Maar — en dat is de kern van het betoog van Duintjer — beide activiteiten bijten elkaar niet zolang de regels van het spel gevolgd worden. Duintjer geeft daartoe — als een moderne Bacon — een opsomming van de idolen die de wetenschap in haar streven naar objectiviteit bedreigen.

Hij gaat daarbij uit van de (historisch slecht verdedigbare) stelling dat er een on-aantastbaar en onveranderlijk onderscheid is tussen methodologische waarden en andere waarden, en dat de wetenschap in de methodologische regels de garantie voor haar autonomie vindt.

In zijn (te korte) bijdrage lijkt Brands gedeels met deze opvatting mee te gaan. Toch verschilt zijn standpunt wezenlijk van dat van Duintjer. Dat wil ik hier bespreken. Tegen het enigermate verwarde betoog van Von der Dunk voert hij Weber's onderscheid tussen Werturteile en Wertbeziehung aan. Daarmee verbant Brands waardeoordelen uit de wetenschap, om zich vervolgens op de status van Wertbeziehungen te bezinnen.

In zijn vak — geschiedenis — komen Wertbeziehungen tot uitdrukking in bijv. de 'analyse van . . . sociaal gearticuleerde waardesystemen' Hier geeft de waarde-betrokkenheid een oriëntatie aan het wetenschappelijk handelen. Een andere oriëntatie die Brands noemt is het streven naar 'zo object-adequaate mogelijke kennis'. Hiervan zou men m.i. kunnen zeggen dat deze oriëntatie geldt (of zou moeten gelden) voor alle wetenschapsbeoefening (en niet beperkt is tot een bepaald onderzoek, zoals in het eerste geval, waardesysteem als object van onderzoek) en zich uiteraard leent voor een uitwerking tot een methodologie ter karakterisering van wetenschap; een soort leer van de algemene oriëntatie van wetenschappelijke activiteit. Door deze uitwerking wordt de oorspronkelijke Wertbeziehung een 'bewertete Wertbeziehung', en daarmee wordt de scheidlijn tussen Werturteile en positieve kennis verlegd. De bewertete Wertbeziehung is immers zelf weer een soort Werturteil, ook al — en daarin is het bijzondere karakter ervan gelegen — is de aanleiding tot de vorming ervan gelegen in de ontwikkeling van het wetenschappelijk onderzoek.

Want hoe komt methodologie als bewertete Wertbeziehung tot stand?

Het is een uitwerking van de oorspronkelijke doelstelling (bijv. object-adequate kennis) onder invloed van de wetenschappelijke ontwikkeling. Er is de wens tot regulering van de wetenschappelijke methode en zulks blijkt mogelijk gezien de resultaten van die wetenschappen; zo'n methode heeft daarmee zowel een objectief als subjectief moment.

Zo wordt door Brands gesteld dat zo object-adequaate mogelijke kennis bereikt wordt door 1) te streven naar zo algemeen geldig mogelijke kennis, hetgeen bereikt

wordt door 2) objectivering door middel van confrontatie met 'afwijkende kennis over hetzelfde of daarmee verbonden kennisobject'. Een onderdeel van deze uitwerking is ook dat 'waardeoordelen over doen en laten van groepen of enkelingen . . . niets (bijdragen) tot die object-adequaateheid'.

In deze weergave kan men Brands' methodologie zien als een uitwerking van het 'zoeken naar de waarheid', beïnvloed door en beargumenteerd in relatie tot de maatschappelijke en wetenschappelijke achtergrond en voorgeschiedenis van de huidige wetenschapsbeoefening.

Van een relatieve autonomie is hier duidelijk sprake, maar de absolute positie zoals Duintjer die ten aanzien van methode inneemt, vindt hier geen weerklank. De scheiding door de methode van waardeoordelen en kennis is niet door een tijdsafhankelijk criterium te rechtvaardigen, de methode is een historisch bepaalde dus variabele uitwerking van de voorhanden stand van zaken.

De aardigheden in de bundel zitten in een aantal praktische problemen betreffende waarden en wetenschap.

Daaronder valt de — ook voor politicologen interessante — discussie tussen de sociologen Lammers en Berting met medewerkers over de inrichting van de sociologie-opleiding in dit paradigma-bezwangerde tijdperk. Lammers' uiteenzetting van paradigma-pluralisme wordt door Berting en de zijnen als ongericht en slecht gespecificeerd bestreden, waarbij ze laten zien dat opleidingsvereisten en -mogelijkheden veel nauwkeuriger zijn vast te stellen en tot veel duidelijker onderwijsrichtlijnen zijn uit te werken.

Rubinstein laat in haar behandeling van de zaak-Tanter op indringende wijze het conflict tot uitdrukking komen tussen wetenschappelijke waarden (vrijheid van meningsuiting) en maatschappelijke waarden (politieke actie tegen de Vietnamoorlog). Daaruit blijkt dat het onderscheid tussen politiek en politicologie niet altijd even eerlijk gemaakt wordt, en de grens tussen beide ook moeilijk scherp te trekken is.

Daarnaast zijn besprekingen van de politieke en wetenschappelijke kanten van antropologisch onderzoek in de derde wereld (Köbben), Godschalk over het IQ-debat rond Eysenck en Jensen, Nieuwenhuis over utopie, en verspreid over de bundel vragen op het gebied van toegepaste menswetenschap van belang.

M.i. is deze bundel nog het meest geslaagd als een representatieve verzameling van praktische problemen op het gebied van heteronome invloeden op wetenschapsbeoefening en van maatschappelijk getinte keuzeproblemen binnen de wetenschap. Ook dit brengt tot uitdrukking dat al te schematische voorstellingen van waarden en wetenschap gevaarlijk zijn.

H. W. Blom

Paul H. Claeys, **Groupes de pression en Belgique: Le groupes intermédiaires socio-économiques** (Contribution à l'analyse comparative). Bruxelles (Editions de l'Université de Bruxelles), 1973, -414 p., Bf 580,-

Het boek van Claeys is, zoals de auteur zelf duidelijk te kennen geeft, een late uitloper van de hausse in bestuderen van pressiegroepen aan het eind van de jaren vijftig. De schrijver gaat uit van het structureel-functionele kader van G. A. Almond en het Committee on Comparative Politics van het Social Science Research